

Tomislav Galović, *Branko Fučić: okvir djela – trenuci života*, Malinska: Općina Malinska-Dubašnica, 2025., 331 str.

Galovićeva monografija intelektualni je životopis uglednoga hrvatskog povjesničara umjetnosti i kulture te stručnjaka za srednjovjekovne freske i hrvatsko glagoljaštvo Branka Fučića. Kroz prizmu intelektualne historije autor je prikazao život i djelovanje toga istaknutog intelektualca i njegov odnos prema društvu u kojemu je živio i intelektualnim krugovima u kojima je djelovao. Knjiga sadržava 331 stranicu, a podijeljena je na šesnaest poglavlja ispred kojih je popis ustanova koje su ustupile građu i fotografije objavljene u knjizi, autorova posveta svojoj obitelji, kazalo, prigodna riječ u ime nakladnika Roberta Antona Kraljića, načelnika Općine Malinska-Dubašnica, i prigodno slovo u čast knjizi akademika Josipa Bratulića, a na kraju bilješke, izbor iz bibliografije Branka Fučića razvrstan po godinama objavljivanja, popis izvora i literature kojima se autor služio pri istraživanju i pisanju monografije, sažetci na hrvatskom, engleskom, talijanskom i njemačkom jeziku te životopis autora.

Prvo je poglavlje *Uvod* u kojemu autor najprije određuje ciljeve intelektualne biografije koju želi napisati. Ističe da je želio prikazati i propitati Fučićeve ideje i misli, njegovu znanstvenu koncepciju i jedinstven pristup prošlosti. Želio je također proučiti Fučićevo društveno djelovanje i odnos prema intelektualnim krugovima kojima je pripadao te prikazati okolnosti nastanka njegovih kapitalnih djela. Nakon toga ukratko prikazuje što je učinjeno i napisano o Branku Fučiću. U tome se dijelu osvrće na nekrologe i komemoracije održane Fučiću u čast, na pisane tekstove o njemu, na znanstveni skup održan o desetoj obljetnici smrti, na dokumentarni film o njemu, na *Ljetnu školu glagoljice barba Branka*, pa čak i na grafit na Podmurvicama u Rijeci, što svjedoči o tome da je Fučićovo djelo aktualno i poticajno i danas.

Drugo poglavlje, *Rodno mjesto i najranije djetinjstvo »Vaš sam srcem i zavičajem«*, govori o najranijim godinama Fučićeva života i o njegovu odnosu prema rodnome otoku Krku i mjestu Dubašnici te ističe ulogu koju je zavičaj imao u njegovu životu i radu.

Poglavlje *Podrijetlo obitelji Fučić – nedovršena životna priča* obrađuje Fučićevo obiteljsko podrijetlo i njegovo nedovršeno istraživanje toga podrijetla. U njemu doznajemo kako je Branko Fučić smatrao da je ishodište svih Fučića na Cresu i Lošinj, kamo su najvjerojatnije došli bježeći pred Turcima u 16. st. Galović je na zanimljiv način prikazao i Fučićevo etimologiziranje vlastitoga prezimena, koje Fučić izvodi iz vlaškoga romanizma *fuk* 'trut', što znači da su mu predci, kako sam šaljivo kaže, bili neradnici i lijenčine i da zato on mora potegnuti kako bi nadoknadio grijeha djedova. Svoje obiteljsko stablo pouzdano može pratiti od pretka Ivana, koji je, kako bi izbjegao dvanaestogodišnje služenje na mletačkoj galiji, pobjegao s Cresa. Njega stoga smatra rodonačelnikom svoje grane Fučića. Kojem je od četiriju ogranaka creskih Fučića pripadao, nije uspio utvrditi.

Školskim i studentskim godinama koje je Fučić proživio u Zagrebu, kamo se njegova obitelj preselila 1927., posvećeno je četvrto poglavlje, naslovljeno *Zagrebački dani*. U njemu autor opisuje Fučićeve mladenačke umjetničke radove, ponajprije njegov spisateljski rad,

koji je velikim dijelom bio nepoznanica, te njegov vjerski angažman i pripadnost ljevici Hrvatskoga katoličkog pokreta. Fučićev je pjesnički elan splasnuo za vrijeme Drugoga svjetskog rata, ali u ratnim je godinama objavio prve stručne radove. Posebno je potpoglavlje autor posvetio Fučićevu odnosu sa zagrebačkim nadbiskupom blaženim Alojzijem Stepincem i trima audijencijama u kojima je od njega tražio pomoć za spašavanje života Frana Zlatića, brata poznatoga skladatelja Slavka Zlatića, mlade Srpkinje Branke Pribić i mladoga Židova Zdenka Grafa.

U sljedećim se četirima poglavljima obrađuje Fučićev život i rad od kraja Drugoga svjetskog rata pa do smrti. Fučićev rad i život ne prate se više samo kronološki nego se njegov doprinos proučavanju i vrednovanju kulture i umjetnosti zavičaja prikazuje po zemljopisnim područjima.

Peto je poglavlje naslovljeno *U glagoljaškoj Istri – neotkrivenoj riznici fresaka i grafita*. Autor opisuje kako je Fučić dospio u Istru i kakvo je u to vrijeme tamo bilo stanje, a zatim govori o prvim susretima s istarskim freskama i grafitima, o njegovoj ulozi u organizaciji izložbe *Svjedočanstva o slavenstvu Istre*, o radovima koje je objavio u Istri i o Istri te o suputnicima na tim istraživačkim putovanjima.

Šesto poglavlje, *Cresko-lošinjsko otočje – povratak obiteljskom ishodištu*, vrednuje Fučićev rad na istraživanju baštine kvarnerskih otoka Cresa, Lošinja, Suska, Unija, Ilovika i dr. Među rezultatima se toga istraživanja ističu: 1. konačno čitanje teksta *Valunske ploče*, njezino datiranje i identifikacija kao arheološkoga predmeta, 2. opis staroga Osora i osobito njegove nekadašnje katedrale sv. Marije na današnjem groblju, 3. otkriće i objava rukopisnoga prikazanja *Muke* Crešanina Franića Vodarića iz 18. st. i *Nerezinske kronike* iz 19. st.

Sedmo poglavlje, *Otok Krk i njegova kulturno-povijesna i umjetnička baština u Fučićevu djelu*, govori o ulozi i značenju Branka Fučića u istraživanju i vrednovanju kulturnoga i umjetničkoga nasljeđa rodnoga mu otoka. Fučić je na Krku djelovao ne samo kao povjesničar umjetnosti i proučavatelj glagoljaštva nego i kao arheolog i konzervator, ali i kao poticatelj akcija za zaštitu kulturne baštine. Nemjerljiv je njegov doprinos čitanju teksta *Bašćanske ploče* i od nje nešto starijega *Krčkoga natpisa*. Fučićevo je čitanje *Bašćanske ploče* danas najšire prihvaćeno, a treba istaknuti da je on, slijedeći pretpostavku koju mu je 1947. iznio franjevac Vinko Fugošić, utvrdio njezinu prvotnu funkciju i prvotno mjesto, tj. da je ona bila lijevi plutej u crkvenoj pregradi koja je dijelila redovnički kor od prostora za puk. Galović ističe i Fučićeva aktivna sudjelovanja na brojnim znanstvenim skupovima na Krku i o Krku, opisuje posebno njegov odnos s fratrima i samostanom u Portu te postavljanje glagoljičnoga lapidarija u dvorištu toga samostana. Doznajemo također da je Fučić pripremao i kulturno-povijesni *Vodič po otoku Krku*, ali ga, nažalost, nije dovršio.

Osmo je poglavlje posvećeno Fučićevu djelovanju u Hrvatskome primorju i naslovljeno je *Rijeka, Trsat, Vinodol, Senj...* Budući da je Rijeka grad u kojemu je Fučić, nakon Zagreba, najdulje živio i radio, autor prikazuje ne samo njegov doprinos istraživanju kulturne i umjetničke baštine grada nego i njegovu ulogu u kulturnome životu Rijeke i složen odnos koji je imao s gradskom vlašću te njegovu povezanost kao vjernika katolika s riječkom Crkvom i redovničkim samostanima franjevac (na Trsatu), dominikanaca i Družbe sestara

Presvetoga Srca Isusova. Znatno je Fučićev doprinos kulturnom životu Rijeke na različitim područjima. Istaknimo samo neke: Fučić je bio jedan od osnivača Povijesnoga društva Rijeka, idejni je začetnik stalne izložbe *Glagoljica*, koju je postavio zajedno s Vandom Ekl i arhitektom Igorom Emilijem, istraživao je trsatsku umjetničku baštinu, posebice slikarstvo Serafina Schöna, autor je knjižice o riječkoj katedrali sv. Vida, pisao je o molitveniku *Brašno duhovno*. Pri kraju se poglavlja ukratko opisuje Fučićev doprinos istraživanju kulturno-povijesnoga nasljeđa Vinodola i Senja. Tu posebno treba istaknuti Fučićev doprinos istraživanju glagoljičnih natpisa i grafita, osobito rekonstrukciju *Senjske ploče*, koju se katkad naziva »mlađom sestrom« *Bašćanske ploče*. Fučić je, u suradnji s akademiknjom Anicom Nazor, radio i na izdavanju pretisaka glagoljičnih djela tiskanih u Senjskoj tiskari, a pisao je i o popu glagoljašu, knjigoveži s prijelaza iz 15. na 16. st., Grguru Kraljiću iz Senja.

Deveto poglavlje, *Fučićevi interdisciplinarni pristupi znanosti i umjetnosti*, ukazuje na Fučićevu svestranost, razmatra njegovu metodologiju i daje pregled glavnih pravaca i polja njegova znanstvenoga rada. Budući da je Fučić bio ponajprije povjesničar umjetnosti i kulture, najprije se prikazuje njegov pristup i rezultati u toj disciplini. Drugo je polje po važnosti istraživanje hrvatskoga glagoljaštva, osobito glagoljičnih natpisa i grafita, pa autor prikazuje Fučićev pristup tome (ponajprije filološkom) području i ističe suradnju sa Staroslavenskim institutom u Zagrebu. Kao povjesničara Fučića je najviše zanimala tzv. mala povijest, tj. povijest »malih« ljudi, u čemu Galović prepoznaje odraz pristupa za koji su se u historiografiji zanimali pripadnici francuske *nove povijesti* i *Škole Annales*. Vrijedan je i Fučićev prinos pomoćnim povijesnim znanostima: epigrafiji, paleografiji, diplomatici, sfragistici, heraldici i veksilologiji, pa autor posvećuje pojedina potpoglavlja njegovu pristupu i doprinosu i tim disciplinama.

U žarištu su desetoga poglavlja, *Najznačajnija objavljena djela*, Fučićeva najpoznatija i najvažnija djela: 1. monografija *Istarske freske*, Fučićev esej o istarskim fraskama i katalog fresaka od 11. do 16. st., u kojemu su sintetizirani rezultati Fučićevih terenskih istraživanja, u kojima je sam otkrio čak šezdesetak novih lokaliteta ili fresaka, 2. neobjavljena doktorska disertacija *Srednjovjekovno zidno slikarstvo u Istri*, 3. suautorstvo u kultnome *Leksikonu ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva* iz 1979. godine, 4. monumentalna monografija *Glagoljski natpisi* iz 1982., u kojoj su popisani i opisani svi dotad poznati glagoljični natpisi i za koju je nagrađen međunarodnom Herderovom nagradom, 5. maestralna monografija *Vincent iz Kastva* te 6. suradnja i prilozi u projektu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti *Hrvatska i Europa*.

Jedanaesto je poglavlje Galović posvetio popularizacijskoj Fučićevoj djelatnosti i naslovio ga *Upoznavanje prostora – popularizacija znanosti*. Napominje da se Fučić bavio ponajprije popularizacijom znanstvenih rezultata do kojih je sam došao svojim istraživanjima. Vodio je bezbrojne znanstvene i stručne ekskurzije po Istri i Kvarneru, nastupao na mnogim tribinama te na radiju i televiziji, a aktivno je poticao i prenošenje znanja o glagoljici i glagoljaštvu na najmlađe. Govori i o Fučićevim djelima kojima je popularizacija primarna svrha, a to su kulturno-povijesni vodič po otočju Cresa i Lošinja *Apsyrtides* (1990.), pseudotekstološka kuharica *Gaštronomija grišnoga fra Karla z Dubašnice* (1996.) i najpopular-

nija knjiga *Terra incognita* (1997.), koja je proizišla iz radijskih emisija emitiranih od 1992. do 1994. godine i izabranih natpisa koje je Fučić objavio u *Novom listu*.

Poglavlje *Fučićevi intelektualni krugovi i Cursus honorum (tijek službe) – od Gipsoteke i Konzervatorskog zavoda do JAZU-a/HAZU-a* nudi sažet prikaz Fučićeva institucijskoga puta zaposlenja i odnosa s poslodavcima, kratke portrete Fučićevih učitelja, suradnika i prijatelja koji su bitno utjecali na njegov stručni i znanstveni razvoj, izbor iz njegove korespondencije s njima te priznanja, nagrade i članstva u JAZU-u/HAZU-u i Slovenskoj akademiji znanosti in umetnosti.

Trinaesto poglavlje, *Dubašnica: na početku i na kraju života*, opisuje posljednje desetljeće Fučićeva života, u kojemu se on ponovno sve više okretao svojem rodnom zavičaju posjećujući rado svoju rodnu Dubašnicu u kojoj je, prema vlastitoj želji, i sahranjen. Time autor zatvara svojevrsan krug u Fučićevu životu od rođenja pa do oproštaja od ovozemaljskoga života.

Četrnaesto je poglavlje naslovljeno *Objavljena djela nakon preminuća*. Kako je vidljivo iz naslova, ono govori o Fučićevim knjigama i drugim radovima koji su objavljeni nakon njegove smrti. Autor se posebno osvrće na knjige: *Fraške* iz 1999., u Hrvatskoj gotovo nepoznatu knjigu *Croatian Glagolitic Epigraphy*, koja je iste godine objavljena u Londonu, monografiju *Majstor Albert iz Konstanza* (2000.), knjigu *Grdoselska kronika* (2002.) i dvo-sveščani izbor iz Fučićevih radova koji je 2006. i 2007. objavila Matica hrvatska pod naslovom *Iz istarske spomeničke baštine*. Spominje i Fučićeve priloge u prvim dvama svescima Akademijine višejezične edicije *Hrvatska i Europa* te različite članke i Fučićeve pjesme koje su nastale između 1937. i 1943. godine, a najnovija je knjiga *Majstori biblijskih svitaka* objavljena 2024. godine.

Petnaesto poglavlje, *Prijatelji, kolege, suradnici i poštovatelji o Branku Fučiću*, autorov je izbor kraćih dijelova iz tekstova ili govora koje je o Fučiću napisalo ili izreklo 42 istaknutih hrvatskih intelektualaca: znanstvenika, književnika, novinara, crkvenih prelata i teologa te majstora filma i fotografije. Svojevrsna je to laudacija Fučiću i njegovu djelu.

Posljednje je poglavlje *Zaključni pogled: zašto nam je Branko Fučić važan?* U njemu Galović – citirajući samoga Fučića, ali i ljude koji su o njemu govorili – ukratko sažima njegove osnovne osobine. Njegovo su »pogonsko gorivo« bile znatiželja i strast lovca koji je na kraju bio ulovljen od vlastite lovine. Fučić je svoje spoznaje želio prenijeti drugima na intrigantan i razumljiv način. To je često isticao govoreći da želi pisati tako da ga i kuharice razumiju. Bitna je odrednica njegove osobnosti i želja za slobodom i od politike i od novca, zahvaljujući kojoj je, više nego mnogi njegovi kolege, mogao oblikovati život po svojoj mjeri. Treba istaknuti i Fučićevu skromnost i svjesnost o vlastitim ograničenjima i granicama do kojih sežu njegove sposobnosti. Iako je bio neobična i iznimna osoba u hrvatskim znanstvenim krugovima i ostavio neizbrisiv trag, ponajprije na prostoru Istre, Rijeke, kvarnerskih otoka i Hrvatskoga primorja, ali i drugdje u Hrvatskoj, Galović ističe da Fučića ne treba idealizirati nego ga »ponajprije treba razumjeti i razumijevati kao čovjeka koji je djelovao i stvarao u svom vremenu i danim okolnostima. Njegova djela treba čitati i studirati kako bi se u intelektualnom pogledu shvatilo i razumjelo samoga autora

– velikog istraživača.« (str. 278). Smatra da kod Fučića posebno treba isticati i vrednovati njegov humanizam, vjeru, znanstveno-stručni rad i načela kojima se vodio ne samo u struci nego i u životu.

Knjiga Tomislava Galovića vrlo je vrijedan životopis Branka Fučića i zanimljiv prilog danas u svijetu popularnomu povijesnom žanru intelektualne historije, odnosno povijesti intelektualaca. Kombinirajući vješto vlastite tvrdnje i izričaje s onima iz djela i intervjuja svojega glavnog junaka i drugih autora koji su o njemu pisali, Galović plastično i vjerno prikazuje lik i djelo istaknutoga hrvatskog povjesničara umjetnosti i legendarnoga istraživača istarskih fresaka i glagoljaštva. Pred čitateljem se Fučić pojavljuje ne samo kao veliki znanstvenik nego i kao veliki čovjek i intelektualac koji je u nesklonim mu vremenima i režimima ostao uspravan i dosljedan sebi čuvajući vlastiti integritet i osobnu slobodu. Knjiga nije samo portret istaknutoga intelektualca i znanstvenika nego i portret vremena i društva u kojemu je živio i može poslužiti za komparativno sagledavanje života intelektualaca u totalitarnim režimima, osobito u razdoblju socijalističke Jugoslavije, i tome kako su se intelektualci kojima takav režim nije bio sklon u njemu snalazili i tražili svoje intelektualne, znanstvene i umjetničke prostore u kojima ih je vlast tih režima mogla manje pogađati. Pohvaliti moramo i opremu i izgled same knjige. Tiskana je u boji, u tvrdim koricama, a tekst je popraćen brojnim kvalitetno izvedenim fotografijama i presnimcima građe koju je autor prikupio od različitih institucija i osoba. Zbog toga treba čestitati autoru na knjizi i dugogodišnjem trudu koji je uložio u njezin nastanak te izdavaču Općini Malinska-Dubašnica i izvršnom nakladniku Glosa d. o. o. iz Rijeke što su je objavili. Knjiga će biti zanimljivo i nezaobilazno štivo svima koji se iz bilo kojega razloga žele upoznati sa životom i djelom Branka Fučića, koji je iznimna i po mnogočemu neobična pojava u hrvatskoj znanosti i kulturi.

Milan Mihaljević